

Parallel rapport voor het VN-comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen

83ste zitting • 8ste periodiek rapport van België

Door het Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de Rechten van de Mens, het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting en de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen

8 september 2022

Federal Institute for the
protection and promotion
of Human Rights

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting
Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale
Combat Poverty, Insecurity and Social
Exclusion Service

CTRG

Centrale Toezichtsraad
voor het Gevangeniswezen

CCSP

Conseil Central de
Surveillance Pénitentiaire

Voorstelling van de ondertekenaars

Federal Institute for the
protection and promotion
of Human Rights

Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de Rechten van de Mens

Het Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de Rechten van de Mens ([FIRM](#)) is een onafhankelijke instelling die werd opgericht bij de [wet van 12 mei 2019](#) overeenkomstig de Principes van Parijs inzake nationale instellingen ter bevordering en bescherming van de mensenrechten. Zijn opdracht omvat alle federale aangelegenheden in verband met de bescherming van de grondrechten waarvoor geen ander onafhankelijk orgaan ter bescherming en bevordering van de mensenrechten is aangewezen.

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting
Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale
Combat Poverty, Insecurity and Social
Exclusion Service

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting ([Steunpunt tot bestrijding van armoede](#)) is een autonoom functionerende interfederale openbare instelling, die in 1999 werd opgericht door een [samenwerkingsakkoord](#) tussen de federale Staat, de gewesten en de gemeenschappen betreffende de bestendiging van het armoedebestrijdingsbeleid. Zijn opdracht voor de bescherming van de mensenrechten is gebaseerd op de vaststelling dat armoede “op een ernstige manier afbreuk doet aan de waardigheid en aan de gelijke en onverbreekelijke rechten voor alle personen” en op de gemeenschappelijke doelen die de wetgevers zich hebben gesteld, namelijk “de voorwaarden voor menselijke waardigheid herstellen en de mensenrechten uitoefenen”. Om de twee jaar stelt het Steunpunt tot bestrijding van armoede een Verslag op over bestaansonzekerheid, armoede en sociale uitsluiting en ongelijke toegang tot rechten. Het Verslag wordt opgesteld in samenwerking met verenigingen waar het woord nemen, en met vele andere belanghebbenden (openbare centra voor maatschappelijk welzijn, vakbonden, beroepskrachten uit verschillende sectoren, besturen, wetenschappers, ...).

Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen

De Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen ([CTRG](#)) is het onafhankelijke toezichts- en adviesorgaan dat waakt over de mensenrechten en de menselijke waardigheid van personen in detentie. Het werd ingesteld bij de [Basiswet van 12 januari 2005](#).

Methodologie

Dit verslag werd geschreven door het Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de Rechten van de Mens ([FIRM](#)). Het werd opgesteld in samenwerking met, en medeondertekend door, het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting ([Steunpunt tot bestrijding van armoede](#)) (titels 1, 4 en 5; bijlage 2) en de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen ([CTRG](#)) (titel 6). Dit document maakt deel uit van de opdracht van de drie voornoemde onafhankelijke instellingen om samen te werken met internationale mensenrechtenorganisaties, in het kader waarvan zij verslagen kunnen indienen over de situatie van de mensenrechten in België.

De thema's die hier besproken worden, werden gekozen na overleg met het Federaal Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen ([IGVM](#)), de onafhankelijke openbare instelling voor de bestrijding van discriminatie en de bevordering van gelijke kansen ([Unia](#)) en het Federaal Migratiecentrum ([Myria](#)) om ervoor te zorgen dat die thema's zo goed mogelijk aansluiten bij hun parallelle rapporten. Voorts werd er, rekening houdend met het opgelegde aantal woorden, voor gekozen om geen onderwerpen te behandelen die reeds besproken werden (bv. statuut 'samenwonende', Dienst voor Alimentatievorderingen, hervorming van het erfrecht...) in het alternatieve [rapport](#) van de Nederlandstalige Vrouwenraad ([Vrouwenraad](#)) & de Conseil des Femmes francophones de Belgique ([CFFB](#)) en in het alternatieve [rapport](#) van het [Belgian Disability Forum](#), beide in 2019 ingediend voor de Lijst met Onderwerpen Voorafgaan aan Rapportering (List of Issues Prior to Reporting, [LoIPR](#)).

In dit verslag wordt rekening gehouden met informatie en aanbevelingen van het maatschappelijke middenveld. De volgende organisaties werden geraadpleegd: [11.11.11](#), [CFFB](#), Femmes Prévoyantes Socialistes ([FPS](#)), [I.Care](#), [Vrouwenraad](#), [Plan International](#), Synergie Wallonie pour l'Egalité entre les Femmes et les Hommes ([Synergie Wallonie](#)), [Vie Féminine](#), en Vlaamse Vereniging van Journalisten ([VVJ](#)).

De gebruikte bronnen en aanvullende opmerkingen zijn opgenomen in de bijlage 1.

De verantwoordelijkheid voor de standpunten, die in dit verslag worden ingenomen, ligt uitsluitend bij de ondertekenende instellingen.

Inhoud

1. Informatie en statistieken (LoIPR #1)	5
2. Nationale mensenrechteninstelling (LoIPR #4)	5
FIRM: oprichting, opdracht, middelen	5
Verdeling van verantwoordelijkheden: IGVM, Unia, FIRM	6
3. Gendergerelateerd geweld (LoIPR #9-10)	6
De aanpak van gendergerelateerd geweld door justitie	6
Zogenaamd gangbaar opvoedkundig geweld	7
4. Achtergestelde groepen vrouwen (LoIPR #21)	8
Pensioenhervorming	8
Inkomensgarantie voor ouderen	9
5. Klimaatverandering (LoIPR #23)	10
6. Aanvullende informatie (LoIPR #25)	11
Mensenrechtenverdedigers	11
Menstruatiearmoede	12
Moeders met kinderen in detentie	13

1. Informatie en statistieken (*LoIPR #1*)

De door de Belgische Staat verzamelde informatie en statistieken over gender worden niet alleen voor beleidsdoeleinden gebruikt door regeringen op verschillende niveaus; ze worden ook gebruikt door andere partijen – zoals onafhankelijke openbare instellingen – als input voor hun analyses en werkzaamheden. Er worden ook inspanningen geleverd om de gegevens op een duidelijke en begrijpelijke manier toegankelijk te maken voor een groter publiek. Zo bevat de website van het Steunpunt tot bestrijding van armoede een overzicht van [de verschillende armoedebarmeters](#) die met een zekere regelmaat verschijnen en op verschillende politieke niveaus worden gebruikt om armoede en de vele dimensies ervan beter te begrijpen.¹ De site bevat ook een ‘Feiten en cijfers’-rubriek met [informatieve factsheets](#) die regelmatig worden bijgewerkt (bronnen zijn onder meer Eurostat, [Statbel](#)² en de Federale pensioendienst).³ De factsheet '[Hebben vrouwen een hoger risico op armoede en bestaansonzekerheid dan mannen](#)'⁴ (bijlage 2) heeft betrekking op het risico van monetaire armoede en ernstige materiële en sociale deprivatie, personen die leven in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit, begunstigden van sociale bijstand en voedselhulp, dakloosheid, de positie op de arbeidsmarkt. Verscheidene andere publicaties bevatten ook een genderdimensie en belichten onder meer de financiële gevolgen van het statuut ‘samenwonende’ voor veel vrouwen⁵ en de ongelijkheden op vlak van gezondheid tussen vrouwen naar gelang van hun sociaaleconomische status en opleidingsniveau⁶.

2. Nationaal mensenrechteninstituut (*LoIPR #4*)

➤ FIRM: oprichting, opdracht en middelen

Het FIRM werd opgericht bij de [wet van 12 mei 2019](#)⁷ om België te voorzien van een nationale mensenrechteninstelling in overeenstemming met de beginselen van Parijs.⁸ De 12 leden van de raad van bestuur worden benoemd door het federale parlement.⁹ Het FIRM verstrekt adviezen, aanbevelingen en rapporten aan de Belgische autoriteiten, moedigt de Belgische autoriteiten aan om hun internationale verplichtingen na te komen, en werkt samen met de internationale mensenrechtenmechanismen en met relevante overheidsinstellingen en het maatschappelijk middenveld.¹⁰

De opdracht van het FIRM bestaat erin alle mensenrechten in België te beschermen en te bevorderen met betrekking tot aangelegenheden die op federaal niveau worden behandeld.¹¹ De [wet](#) voorziet in een toekomstige uitbreiding tot aangelegenheden op het niveau van de gemeenschappen en gewesten (interfederalisering).¹² Het FIRM heeft een residuele opdracht en richt zich voornamelijk op mensenrechtenkwesties waarvoor geen andere onafhankelijke overheidsinstantie bevoegd is.¹³ Het werkt samen met andere organen met een mensenrechtenmandaat,¹⁴ zoals het [IGVM](#), [Unia](#), [Myria](#), [Steunpunt tot bestrijding van armoede](#), de [CTRG](#). Het FIRM kan momenteel geen individuele klachten ontvangen, maar de federale regering wil daar [wel werk van maken](#).¹⁵

Het [secretariaat](#) werd op 1 februari 2021 operationeel. Momenteel telt het tien personeelsleden: een directeur, vijf juridische medewerkers, een onderzoeksmedewerker, een beleidsmedewerker, een

Communicatiemedewerker, en een medewerker personeelszaken en administratie. Het budget (€ 891.421,92 voor 2021; € 1.409.847,19 voor 2022) wordt jaarlijks toegewezen door het federale parlement, en autonoom beheerd door het FIRM. Het FIRM wil zijn personeelsbestand en budget elk jaar verhogen om zijn opdracht ten volle te kunnen vervullen.

➤ **Verdeling van verantwoordelijkheden: IGVM, Unia, FIRM**

Het [IGVM](#) is een federale openbare instelling die tot doel heeft de gelijkheid van vrouwen en mannen te bevorderen en elke vorm van discriminatie of ongelijkheid op grond van geslacht te bestrijden.¹⁶ [Unia](#) (NMRI met status B) is een interfederale openbare instelling die gelijke kansen wil bevorderen en elke vorm van discriminatie op grond van onder meer nationaliteit, nationale of etnische afstamming, geboorte, financiële middelen, leeftijd, gezondheidstoestand, fysieke of genetische eigenschappen wil bestrijden. Als Belgisch monitoringmechanisme van het [Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap](#) bevordert, beschermt en monitort Unia de rechten, het beleid, de wetgeving en de praktijken op dat gebied. Terwijl het IGVM en Unia een specifieke opdracht hebben, heeft het [FIRM](#) een residuaire opdracht en functioneert het in complementariteit met andere instellingen.¹⁷

Aanbevelingen:

- 2.1. Wijzig de [wet van 12 mei 2019](#) om het FIRM te voorzien van een individuele klachtenprocedure.
- 2.2. Stel voldoende financiële, personele en technische middelen ter beschikking aan het FIRM zodat het zijn rol volgens de hoogste standaarden kan vervullen.

3. Gendergerelateerd geweld ([LoIPR #9-10](#))

➤ **De aanpak van gendergerelateerd geweld door justitie (#9)**

Ondanks de mogelijk levenslange verwoestende gevolgen voor de slachtoffers,¹⁸ blijft gendergerelateerd geweld – met name seksueel geweld – vaak ondergerapporteerd.¹⁹ Een van de redenen is dat slachtoffers – vooral minderjarigen – soms jaren nodig hebben om met hun verhaal naar buiten te komen.²⁰ De recente afschaffing van de verjaringstermijn voor een aantal misdrijven van seksueel misbruik tegen minderjarigen wil slachtoffers meer tijd gunnen om een klacht in te dienen.²¹ De maatregel geldt echter niet voor fysiek en psychisch misbruik en is alleen van toepassing op misdrijven die op 30 december 2019 (inwerkingtreding [wijzigingswet](#)) nog niet zijn verjaard.²²

Omdat gerechtelijke procedures niet altijd het soort verhaal bieden dat nodig is, voorziet het wetboek van strafvordering in bemiddeling tussen slachtoffer en dader naast formele vervolging.²³ De procedure is vrijwillig en vertrouwelijk en de uitkomst ervan heeft geen invloed op de rechtsgang, hoewel de rechter rekening kan houden met afspraken over vergoeding. Zulke bemiddeling kan alleen gebeuren door officieel erkende organisaties die binnen het wettelijke kader handelen.

Erkende organisaties voor bemiddeling in strafzaken – [Moderator](#) (Vlaamse Gemeenschap)²⁴ en [Mediante](#) (Franstalige en Duitstalige Gemeenschap)²⁵ - bieden herstelrecht voor gendergerelateerd geweld, vaak na het proces. De bemiddelingsprocedures eerbiedigen de vastgelegde waarborgen²⁶ en worden ondersteund door het [European Forum for Restorative Justice](#). Voor zaken die niet kunnen worden vervolgd (bv. verjaringstermijn is verstreken, verdachte is overleden), kunnen slachtoffers via alternatieve officiële wegen naar erkenning en bemiddeling streven. Zo werd in 2018 de [Commissie Erkenning en Bemiddeling](#) opgericht bij [Vlaams decreet](#).²⁷ Zij behandelt zaken van (vooral institutioneel) misbruik (bv. school, religieuze organisatie) die meer dan 10 jaar geleden plaatsvonden (oude verjaringstermijn).²⁸ Wanneer de verdachte is overleden, kan bemiddeling plaatsvinden met de instelling waar het misbruik plaatsvond, via haar huidige vertegenwoordigers. In de Franstalige en Duitstalige Gemeenschap is er geen tegenhanger van deze Commissie. Over het algemeen ontbreekt het de bovengenoemde officiële, externe diensten aan zichtbaarheid en middelen bij het vervullen van hun bemiddelingsopdracht.

Aanbevelingen:

- 3.1. De ongelijkheden op het gebied van de verjaringstermijn tussen verschillende soorten misbruik van minderjarigen wegwerken.
- 3.2. De zichtbaarheid en steun voor bemiddeling als extra verhaalsmogelijkheid voor slachtoffers van gendergerelateerd geweld vergroten.

➤ **Zogenaamd gangbaar opvoedkundig geweld (#10)**

België verbiedt het gebruik van fysiek geweld tegen kinderen nog niet expliciet.²⁹ Het [Strafwetboek](#) verbiedt weliswaar mishandeling en geweldpleging, vernederende behandeling en beschouwt het als verzwarend als het geweld werd uitgeoefend door een persoon met ouderlijk gezag,³⁰ maar voorziet niet in een expliciet verbod op alle vormen van lijfstraffen, waaronder het zogenaamd gangbaar opvoedkundig geweld (ZGOG). Lijfstraffen onder een bepaalde (gepercipieerde) zwaarte worden dus getolereerd. Het ontbreken van wetgeving die ZGOG verbiedt, is in strijd met de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens³¹ en met de internationale verplichtingen van België.³²

In het federale parlement zijn verschillende wetsvoorstellen ingediend. Het meest recente pleit voor een wijziging van het Burgerlijk Wetboek om te voorzien in een expliciet verbod op fysieke of psychologische straffen en andere vormen van vernederende behandeling.³³ De keuze voor een wijziging van het Burgerlijk Wetboek boven een strafrechtelijk verbod strookt met de [aanbevelingen van het VN-Kinderrechtencomité](#).³⁴ Het moet gepaard gaan met een aanpak die gericht is op bewustmaking en preventie. Bij de indiening van dit rapport was het wetsvoorstel nog niet aangenomen.

Aanbevelingen:

- 3.3. Wijzig het Burgerlijk Wetboek om alle fysiek en psychologisch geweld tegen kinderen uitdrukkelijk te verbieden. Zorg ervoor dat de wetgeving consistent is met de wetgeving van de gefedereerde entiteiten.

3.4. Ondersteun wetswijzigingen met preventie- en informatiecampagnes voor het grote publiek, maar ook met opleiding en ondersteuning voor leerkrachten, zorgverleners en beroepsmensen die met gezinnen werken (waaronder jeugdzorgdiensten, advocaten, rechters).

4. Achtergestelde groepen vrouwen (LoIPR #21)

➤ Pensioenhervorming

Door de wijze waarop het Belgische pensioenstelsel is opgezet, leiden de loonkloof tussen mannen en vrouwen en het verschil in werkgelegenheid tussen mannen en vrouwen tot ongelijkheden op het gebied van pensioenrechten.³⁵ Daardoor ontvangen vrouwen gemiddeld een lager pensioen.³⁶ In 2021 bedroeg de gemiddelde pensioenkloof tussen mannen en vrouwen in België 23,5%.³⁷ Die kloof is groter dan de loonkloof tussen mannen en vrouwen.³⁸ Deeltijdse werknemers, van wie velen vrouw zijn,³⁹ vormen de meerderheid van de zogenaamde werkende armen, die over het algemeen niet in staat zijn om tijdens en na hun loopbaan zelfstandig in hun economische behoeften te voorzien.⁴⁰

De federale regering werkt aan [een hervorming van het Belgische pensioenstelsel](#), zodat het, in het licht van de vergrijzing, financieel en sociaal houdbaar blijft.⁴¹ Zo wil ze onder meer de laagste pensioenen en het minimumpensioen te verhogen.⁴² De hervorming moet voor zover mogelijk de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen wegwerken.⁴³ Aangezien het stelsel vrij complex is, zal de [hervorming](#) over verschillende fasen worden gespreid.⁴⁴ In juli 2022 werd over een aantal punten een [politiek akkoord](#) bereikt.⁴⁵ Hoewel naar verhouding meer vrouwen dan mannen van sommige van deze veranderingen zullen profiteren, bestaat de vrees dat de hervorming nog niet ver genoeg gaat om de structurele ongelijkheden grondig aan te pakken.⁴⁶

De voorwaarden om recht te hebben op een minimumpensioen zullen worden gewijzigd. Momenteel moet men een loopbaan van dertig jaar hebben.⁴⁷ Vanaf 2024 wordt als voorwaarde een [effectieve tewerkstelling](#) van 20 jaar – 5.000 'effectieve werkdagen' – ingevoerd.⁴⁸ Zwangerschaps- en borstvoedingsverlof, co-ouderschapsverlof en palliatief zorgverlof blijven meetellen voor de opbouw van pensioenrechten.⁴⁹ De vrees bestaat echter dat de voorwaarde van 'effectief werk' vrouwen zal treffen, aangezien minder vrouwen dan mannen een volledige loopbaan hebben en perioden van werkloosheid en langdurig ziekteverlof of arbeidsongeschiktheid niet in aanmerking zullen worden genomen.⁵⁰ Daarnaast zullen de pensioenen van wie deeltijds werk en gezin combineert, onder bepaalde voorwaarden worden verhoogd.⁵¹ Het mechanisme waarbij [deeltijdse dagen worden samengedrukt tot voltijdse dagen voor de berekening van het pensioen](#) blijft echter onaangetaast, hoewel dat mechanisme een onevenredig zware impact heeft op de pensioenrechten van vrouwen.⁵²

Aanbeveling:

4.1. Werk tijdens de resterende fasen van het hervormingsproces actief aan het wegwerken van structurele genderongelijkheden in het pensioenstelsel.

➤ Inkomensgarantie voor ouderen

Onder bepaalde [voorwaarden](#) kunnen personen van 65 jaar en ouder met onvoldoende financiële middelen een 'inkomensgarantie voor ouderen' (IGO) ontvangen.⁵³ Ongeveer 66% van de ontvangers is vrouw.⁵⁴

Een van de voorwaarden om dit extra voordeel te ontvangen is dat men de hoofdverblijfplaats in België heeft en er daadwerkelijk en zonder onderbreking verblijft. Terwijl de begunstigden van soortgelijke andere sociale uitkeringen tot 90 dagen per kalenderjaar in het buitenland kunnen verblijven, is dit voor IGO-begunstigden beperkt tot 29 dagen. Verblijven in het buitenland van meer dan vijf opeenvolgende dagen moeten aan de federale pensioendienst worden gemeld.⁵⁵ Gebeurt dat niet, dan kan één maand IGO worden teruggevorderd. Als de limiet van 29 dagen wordt overschreden, schort de overheid de uitkeringen op voor elke kalendermaand waarin de begunstigde in het buitenland verblijft.

Voorheen controleerden postbodes of ouderen thuis waren.⁵⁶ Indien (geoordeeld werd dat) ze niet aanwezig waren, konden begunstigden hun voordeel verliezen zonder eerst gehoord te worden. Na kritiek werden⁵⁷ enkele [wijzigingen](#) aangebracht die op 25 juni 2022 in werking traden.⁵⁸ De federale pensioendienst [voert nu controles uit](#), hoofdzakelijk via een [schriftelijk bewijs](#) van ontvangst van een brief.⁵⁹ Op willekeurige data wordt een klassieke aangetekende brief naar de woonplaats van de begunstigde gestuurd. Als de begunstigde op het moment van de afgifte thuis is, wordt de procedure onmiddellijk afgesloten. Zo niet, dan kan de persoon naar het postkantoor gaan om de aangetekende brief te ondertekenen. Als de begunstigde de aangetekende brief niet ontvangt, wordt per gewone post een tweede bewijs van verblijfplaats verzonden. Dit omvat een uitnodiging om zich naar de gemeente te begeven en het document binnen 29 dagen na de datum van ontvangst van de eerste verzending terug te sturen naar de Federale Pensioendienst. Bepaalde groepen zijn vrijgesteld van die automatische controle, behalve als er een vermoeden is van fraude.⁶⁰ Ondanks positieve wijzigingen, waaronder meer flexibiliteit en duidelijkheid met betrekking tot de controles, blijft er bezorgdheid bestaan over het ontbreken van een beroepsprocedure, inclusief het recht om door de Federale Pensioendienst te worden gehoord, in geval van een schorsing, aangezien het risico bestaat dat kwetsbare ouderen hierdoor de toegang tot de IGO wordt ontzegt.⁶¹

Aanbevelingen:

- 4.2. Sta alle begunstigden van inkomensvervangende en integratie-uitkeringen toe om tot 90 dagen naar het buitenland te reizen.
- 4.3. Veranker wettelijk het recht om in beroep te gaan en te worden gehoord voordat het besluit tot schorsing van de IGO wordt genomen.

5. Klimaatverandering (LoIPR #23)

Mensen die in armoede leven – waarbij bepaalde groepen vrouwen oververtegenwoordigd zijn⁶² – worden harder getroffen door de aantasting van het milieu⁶³ en de gevolgen van de klimaatverandering⁶⁴. Naast gezondheidskwetsies⁶⁵, is de kwaliteit van huisvesting⁶⁶ – binnenshuis (bv. slechte luchtkwaliteit door gebrek aan ventilatiemogelijkheden,⁶⁷ hoge energiekosten door slechte isolatie⁶⁸) en buitenshuis (bv. nabijheid van industrie,⁶⁹ afstand tot groen en natuur,⁷⁰ kwetsbaarheid voor overstromingen⁷¹) – een belangrijke factor van milieuongelijkheid.⁷² Energie- en waterarmoede zijn niet ongewoon, vooral bij eenoudergezinnen (bij 80% staat een vrouw aan het hoofd) en alleenstaande vrouwen boven de 65.⁷³ Mensen in armoede hebben minder mogelijkheden om de gevolgen van de klimaatverandering te temperen⁷⁴ en zich aan die klimaatverandering aan te passen, en hebben het moeilijker om er terug bovenop te raken na een eventuele ramp.⁷⁵ Naast collectieve inspanningen op het gebied van milieu- en klimaatverandering, moeten de structurele oorzaken van sociaaleconomische ongelijkheden worden aangepakt om mensen te helpen hun rechten te realiseren (onderwijs, werkgelegenheid,⁷⁶ huisvesting, gezondheid...) en zich aan te passen aan een veranderend klimaat terwijl overgeschakeld wordt op duurzamere consumptiepatronen.⁷⁷ Mobiliteit, waaronder toegang tot betaalbaar openbaar vervoer, is in dit verband een transversale factor.⁷⁸

Ondanks de toezeggingen van de Belgische regering om een genderdimensie op te nemen in de strijd tegen klimaatverandering,⁷⁹ schieten het [Nationaal Ozon- en Hitteplan](#)⁸⁰ en het [Nationaal Energie- en Klimaatplan](#)⁸¹ op dit punt tekort. Eén manier om dit gebrek aan aandacht voor de genderdimensie in het Belgische klimaatbeleid te verhelpen, zou zijn om representatieve organisaties die de rechten en vrijheden van vrouwen en meisjes in al hun diversiteit verdedigen, actiever en zinvoller te betrekken bij de besluitvormingsprocessen.⁸² Vrouwenrechtenorganisaties vragen ook meer aandacht voor gendermainstreaming⁸³ en een grotere openheid in het streven naar een gendertransformatieve aanpak in klimaat- en andere beleidsvormingsprocessen.⁸⁴ Voorts moet prioriteit worden gegeven aan kwalitatief en kwantitatief onderzoek naar het verband tussen gender en klimaat⁸⁵ en de daarmee samenhangende gezondheidsrisico's⁸⁶. Het klimaatbeleid moet steunen op indicatoren die aandacht hebben voor de relatie tussen gender, milieu, klimaat, kwetsbaarheid en empowerment, en op actuele gegevens op nationaal en lokaal niveau, uitgesplitst naar intersectionele factoren (gender, leeftijd, inkomen, werkgelegenheid ...),⁸⁷ om gendermainstreaming in het beleid te integreren en systemische veranderingen te bewerkstelligen.⁸⁸ De oprichting van een Nationaal Gender- en Klimaatcontactpunt⁸⁹ en de opening van een Kenniscentrum voor het Klimaat⁹⁰ bieden mogelijkheden om voor iedereen, inclusief vrouwen, een rechtvaardige transitie te verwezenlijken.

Aanbevelingen:

5.1. Verzamel uitgesplitste en intersectionele gegevens en ontwikkel indicatoren om de genderdimensie te integreren in de ontwikkeling, uitvoering, monitoring, evaluatie en rapportage van het klimaatbeleid.

5.2. Investeer in het verbeteren van de veerkracht van bevolkingsgroepen – met speciale aandacht voor de groepen in de meest kwetsbare omstandigheden, waaronder eenoudergezinnen en oudere vrouwen – om de gevolgen van de klimaatverandering te temperen en zich aan die klimaatverandering te kunnen aanpassen. Zorg onder meer voor

gelijke en betaalbare toegang tot kwaliteitshuisvesting die is aangepast aan een veranderend klimaat, water, energie en andere openbare diensten zoals mobiliteit.

5.3. Empower vrouwenrechtenorganisaties door een gecombineerde genderresponsieve en gendertransformatieve aanpak te integreren in het nationale beleid inzake klimaat, energie en rampenbeheer en in ontwikkelingssamenwerking.

6. Aanvullende informatie (LoIPR #25)

➤ **Mensenrechtenverdedigers**

Uit bevestigingen⁹², studies⁹³ en parlementaire discussies⁹⁴ komt naar voren dat journalisten steeds meer met geweld worden geconfronteerd.⁹¹ Hoewel slechts 31% van de journalisten vrouw zijn,⁹⁵ krijgen meer vrouwelijke dan mannelijke journalisten te maken met [opmerkingen, beledigingen, laster, intimidatie en bedreigingen](#).⁹⁶ De toenemende online intimidatie van vrouwelijke, vooral gekleurde, journalisten baart zorgen.⁹⁷ Dergelijke intimidatie leidt vaak tot zelfcensuur en sommige vrouwen hebben nood aan therapie, voelen zich verplicht een pseudoniem te gebruiken, of verlaten het beroep.⁹⁸

Journalisten zijn momenteel niet opgenomen in het [Strafwetboek](#) bij de beroepsgroepen die een sociale functie uitoefenen – bv. medische beroepsbeoefenaars, politieagenten – tegen wie geweld zwaarder wordt bestraft.⁹⁹ Aangezien de regering bezig is met de hervorming van het Strafwetboek, zijn er tijdens parlementaire debatten opgeroepen gedaan om journalisten toe te voegen aan die lijst van beroepen.¹⁰⁰ Omdat er [geen specifieke kwalificatie van feiten is voor geweld tegen journalisten](#) binnen de politienomenclatuur, bevat de Algemene Nationale Gegevensbank geen informatie over het aantal geregistreerde klachten.¹⁰¹

In maart 2019 heeft de [VVJ](#) een [Meldpunt voor agressie tegenover journalisten](#) opgericht in Vlaanderen.¹⁰² In Franstalig België helpt de Association des journalistes professionnels ([AJP](#)) vrouwelijke journalisten die het slachtoffer zijn geworden van online intimidatie om gerechtigheid te zoeken.¹⁰³ Beide sensibiliseren ook en geven informatie over manieren om online intimidatie aan te pakken.¹⁰⁴ Verder identificeert het [Nationale Actieplan in de strijd tegen Gendergerelateerd Geweld 2021-2025](#) vrouwelijke journalisten als bijzonder kwetsbaar voor cybergeweld, maar bevat het geen specifieke maatregelen.¹⁰⁵ De federale regering wil nog in 2022 een nationaal actieplan tegen online seksueel geweld uitwerken.¹⁰⁶

Aanbevelingen:

6.1. Neem maatregelen om in de Algemene Nationale Gegevensbank gemakkelijker gegevens te kunnen verzamelen over het aantal klachten over geweld tegen journalisten.

6.2. Neem in nationale actieplannen specifieke maatregelen op om alle vormen van on- en offline geweld tegen vrouwelijke journalisten te bestrijden, met speciale aandacht voor intersectionele kwetsbaarheden.

➤ Menstruatiearmoede

Vrouwen in onzekere situaties moeten voortdurend zoeken naar manieren om financieel rond te komen, des te meer rekening houdend met de recent stijgende kosten van levensonderhoud. In het algemeen moet de inkomenssituatie van mensen die in armoede leven worden verbeterd, zodat zij een waardig leven kunnen leiden.¹⁰⁷ Wat betreft menstruatiearmoede, gaat specifieke aandacht uit naar uitgaven voor hygiëne. Het is niet ongewoon dat vrouwen tussen 12 en 58 jaar in België, vooral wanneer zij in armoede leven, het financieel moeilijk hebben om menstruatieproducten te kopen.¹⁰⁸ Het ontbreken van een doeltreffende, kwaliteitsvolle menstruatiebescherming is een bron van schaamte, stress en uitsluiting, met soms gemiste school- of werkdagen tot gevolg. Sommige scholen¹⁰⁹ en opvangcentra¹¹⁰ hebben het initiatief genomen om gratis menstruatieproducten aan te bieden. Verschillende organisaties uit het maatschappelijk middenveld verstrekken ook gratis producten aan vrouwen in kwetsbare situaties.¹¹¹

Sinds 1 januari 2018 bedraagt de [BTW op producten voor de intieme hygiënische bescherming](#) 6%.¹¹² Een [ontwerpresolutie uit 2016](#) om een 0% BTW in te voeren [haalde het niet](#) in het federale parlement in 2019.¹¹³ Er gaan stemmen op om in België gratis maandverband en tampons aan te bieden.¹¹⁴ In 2020 subsidieerde de [federale overheid](#) maatschappelijke organisaties om via beleidswerk en lokale projecten menstruatiearmoede te bestrijden.¹¹⁵ In 2021 werden maandverband en tampons in het licht van de aanhoudende gezondheids- en economische crisis opgenomen in het [federale beleid](#) dat materiële steun biedt aan kwetsbare groepen.¹¹⁶

Ook in de gevangenis is menstruele precariteit een probleem.¹¹⁷ Tot voor kort verschilden de beschikbaarheid en verstrekking van menstruatieproducten tussen de negen penitentiaire inrichtingen waar vrouwelijke gedetineerden verblijven.¹¹⁸ In sommige inrichtingen kregen vrouwelijke gedetineerden bij aankomst een startpakket en konden zij nieuwe producten kopen in de kantine of – in beperkte mate – gebruik maken van de voorraad die door externe organisaties werd verstrekt (bv. [I.Care](#),¹¹⁹ Rode Kruis). In andere inrichtingen werd gratis maandverband verstrekt, terwijl tampons konden worden gekocht in de kantine. In mei 2022 kondigde de [federale regering](#) aan dat de gevangenis [gratis een voorraad menstruatieproducten](#) zouden ontvangen voor 2022 en 2023, te verdelen onder alle vrouwelijke gedetineerden.¹²⁰ In juli 2022 werden in ten minste zeven penitentiaire inrichtingen gratis menstruatieproducten aangeboden aan vrouwelijke gedetineerden, terwijl dat in ten minste één andere instelling niet het geval was.¹²¹

Aanbevelingen:

6.3. Roei armoede uit door iedereen een behoorlijk inkomen te garanderen. Iedereen moet voldoende middelen ter beschikking hebben om een waardig leven te leiden, onder meer door goede toegang tot menstruatieproducten.

6.4. Ontwikkel een effectief overheidsbeleid om menstruele kwetsbaarheid in de samenleving aan te pakken en zorg ervoor dat in scholen, opvangcentra en andere plaatsen waar jonge meisjes en vrouwen in een kwetsbare situatie komen gratis kwaliteitsvolle hygiëneproducten voor vrouwen worden aangeboden.

6.5. Zorg ervoor dat in álle penitentiaire inrichtingen gratis menstruatieproducten worden aangeboden en dat die dienst structureel wordt verankerd om vanaf 2024 de continuïteit ervan te verzekeren.

6.6. Ontwikkel bewustmakings-, informatie- en communicatiecampagnes om het taboe rond menstruatie te doorbreken en om stigmatisering en structurele ongelijkheden weg te nemen.

➤ **Moeders met kinderen in detentie**

In België mogen kinderen onder de drie jaar bij hun moeder in de gevangenis verblijven.¹²² Het [koninklijk besluit van 17 augustus 2019](#) wijst hiervoor de gevangenissen van Brugge, Berkendael¹²³ en Lantin aan.¹²⁴ De situatie van moeders met kinderen in detentie verdient meer aandacht in publieke en politieke debatten.¹²⁵

Ondanks [internationale richtlijnen](#) dat vrouwen niet verplicht mogen worden om in de gevangenis te bevallen,¹²⁶ heeft de [wet van 11 juli 2018](#) de wettelijke garantie geschrapt dat zwangere vrouwen voor de bevalling naar een ziekenhuis moeten worden overgebracht.¹²⁷ Bovendien is het volgens internationale normen onaanvaardbaar om vrouwen tijdens de bevalling in bedwang te houden of te boeien.¹²⁸ In juni 2022 werd de CTRG echter ingelicht dat bij een vrouwelijke gedetineerde tijdens de bevalling op onevenredige en onaanvaardbare wijze handboeien waren gebruikt.¹²⁹

Kinderen die bij hun moeder in de gevangenis verblijven zijn zelf geen gedetineerden.¹³⁰ Zij moeten een waardig leven kunnen leiden waarin zij zich lichamelijk, geestelijk en sociaal kunnen ontwikkelen.¹³¹ Hiervoor is een passende, niet-gevangenisachtige omgeving qua ruimte, meubilair en toegang tot voorzieningen, waaronder pre- en postnatale zorg en kinderopvang, nodig.¹³² De Belgische gevangenissen leveren inspanningen om ondersteuning te bieden en een voor kinderen geschikte omgeving te creëren, onder meer door ruime cellen en een aparte, aangepaste recreatieruimte te voorzien.¹³³ De structuur van de huidige gevangenissen maakt het echter moeilijk om een echt kindvriendelijke omgeving te creëren.¹³⁴ Alternatieve oplossingen zoals kleinschalige detentiehuisen¹³⁵ of een redelijke opschorting van detentie terwijl de kinderen jong zijn¹³⁶ zouden kunnen helpen om de bezorgdheden weg te nemen.

Aanbevelingen:

6.7. Herinner de Belgische autoriteiten eraan dat het boeien of vastbinden van vrouwelijke gedetineerden tijdens de bevalling onaanvaardbaar en onwettig is.

6.8. Zorg ervoor dat de detentie van moeders met kinderen kan plaatsvinden in een passende en aangepaste kindvriendelijke omgeving en onderzoek in dat verband het potentieel van kleinschalige detentiehuisen.